

AVRASYA' DA YENİ GELİŞEN PAZARLAR VE TÜRK DIŞ TİCARETİ AÇISINDAN BU PAZARLARA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

Doç.Dr. Ahmet Burçin YERELİ

Giriş

Bazı coğrafyacılar ve yerbilimciler Avrupa Kıtasını Asya Kıtasının bir yarımadası olarak görüp Avrupa ile Asya' yı tek bir kıta olarak kabul edeler. Batı dillerinde Euroaisa ya da Eurasia, bizim dilimizde ise Avrasya olarak bilinen bu Kıta doğuda Japonya adalarından başlamak suretiyle en batıda Britanya adaları ile İzlanda' ya kadar yayılan ve üzerinde dünya nüfusunun üçte ikisini barındıran önemli bir coğrafyadır.

Türkiye bu coğrafyanın tam merkezinde yer almakla birlikte, aynı zamanda doğu ile batıyı, kuzey ile güneyi birbirine bağlayan tüm geçiş noktalarının da üzerinde bulunmaktadır. O nedenle, her türlü askeri ve ekonomik stratejide Türkiye' nin adı sık sık geçmektedir. Türkiye, sahip olduğu jeostratejik konum itibarıyla, tüm Avrasya' yı ve Afrika' yı kontrol edebilecek bir yapıdadır.

İkinci Dünya Savaşı' nın ardından Avrupa' da güç kazanan bütünleşme talepleri, Avrasya' nın Avrupa ekseninde önemli bir ekonomik ve siyasi güç olarak Avrupa Birliği' nin doğmasına yol açmıştır. 1980' lerin sonuna doğru Sovyetler Birliği' nin dağılması ile birlikte bağımsızlığını kazanan pek çok ülke ise bu tür bütünleşmelerin içine girerek, sosyalizm döneminde tarih sahnesinde kaybettikleri süreyi hızla kapatabilme mücadelesine girişmişlerdir. Nitekim, Avrupa kıtasında bulunan ya da Avrupa Birliği ile sınırları olanlar bu bütünleşmeyi 2004 yılının Mayıs ayında gerçekleştirebilmişlerdir.

Avrasya' nın Asya tarafında ise, dünya nüfusunun neredeyse beşte birini barındıran Çin Halk Cumhuriyeti, 1980' lerin başından bu yana sürdürdüğü olağanüstü büyüme hızı ile birlikte süper güç olma yolunda önemli mesafeler kat etmiştir. Eski Sovyetler Birliği' nin merkezi konumundaki Rusya Federasyonu ise, Perestroika ve Glasnost hareketleri sonucunda kaybettiği siyasi gücü, ekonomik olarak toparlanarak tekrar elde edebilmenin arayışları içine girmiştir. Bu iki ülke yanlarına Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan' ı da alarak önce beşli ve daha sonra 2002 yılında Özbekistan' ın da katılımı ile altılı bir ekonomik ve siyasi işbirliğinin temelini atmışlardır. Avrupa Birliği' nin karşısında ve ona alternatif olarak büyümeye başlayan bu birliktelik Shangai Altılısı olarak bilinmektedir. Bu hareket henüz bir bütünleşme hareketi olmaktan son derece uzaktır. Ancak, Avrupa Birliği' nin karşısında önemli bir pazar olarak ve 1990 sonrası tek kutuplu dünyanın tek hakimi olarak kendini tanıtan Amerika Birleşik Devletleri' nin karşısında ona rakip önemli bir siyasi güç olarak kendine yer edinmeye çalışmaktadır.

Avrasya' da Yeni Gelişen Pazarlar

Türkiye açısından ekonomik işbirliğinin ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi gereken Avrasya ülkelerini şu şekilde sayabiliriz: Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Belarus, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Çin, Ermenistan, Gürcistan, Hırvatistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Makedonya, Moğolistan, Moldova, Özbekistan, Romanya, Rusya, Sırbistan-Karadağ, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna.

Bu pazarların en önemli ortak yanı, sosyalist sistemden piyasa ekonomisine doğru geçiş sürecinde olmalarıdır. Geçiş sürecinin pek çok olumsuzluğunu bünyelerinde barındıran bu ülkelerde en önemli sorun kamu bürokrasisinden kaynaklanan rüşvet, ağır işleyen bürokratik işlemler, gümrüklerde yaşanan yolsuzluklar, bankacılık sisteminin zayıflığı, özel mülkiyet haklarının hukuk sistemleri tarafından yeteri kadar korunamaması, kayıt dışı ekonomi, sermaye akımları üzerindeki engeller şeklinde sayılabilir. Ayrıca ithalata uygulanan kısıtlamalar da bu ülkelerin dış ticaretinin gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Piyasalara olan güveni sarsan bu tür faaliyetler sadece Türkiye açısından değil, bu ülkelerle iş yapmak isteyen diğer ülkelerin de yatırımcılarını ve tüccarlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Aşağıda bu pazarlardan bazılarının yapısal analizi yapılmakta ve Türkiye ile olabilecek muhtemel ticari ilişkileri tartışılmaktadır.

1. Arnavutluk

Arnavutluk, 3.164.400 kişilik nüfusu ve 3,3 milyar dolarlık gayri safi yurtiçi hasılası ile Türkiye' nin üzerinde durması gereken önemli bir Balkan ülkesidir. Geçen yıl 162 milyon dolar yabancı yatırım yapılan bu ülkenin ithalatında Türkiye' nin payı yaklaşık %8' dir. Arnavutluk' ta yaşanan politik ve ekonomik istikrarsızlıklar ve ardından patlayan Kosova krizinin etkileri 2002 yılından itibaren azalmaya başlamıştır. Dış ticaret açısından en önemli sıkıntı gümrüklerde yaşanan rüşvet ve yolsuzluklardır. Her ne kadar bu konu ile mücadele ediliyorsa da, hükümetler pek çok konuda henüz başarı elde edememişlerdir. Gelir ve kurumlar vergisinde en üst vergi oranı %25' tir. Enflasyon ise yıllık %4 ile %5 arasında değişmektedir. Su, demiryolu ile taşımacılık ve elektrik fiyatları devlet tarafından kontrol edilmekte ve yatırımcıları desteklemek amacıyla kullanılabilir.

Yabancı yatırımcılara tarımsal alanlar dışında pek çok ekonomik sektör açıktır. Türkiye açısından konfeksiyon ve ayakkabı üretimi cazip alanlar arasında sayılabilir. Bu alanlarda İtalyan firmaları önemli yatırımlar yapmaktadırlar. Arnavutluk ihracatında İtalya %71' lik payı ile ilk sırada yer almaktadır. Ucuz maliyetler nedeniyle Türk firmaları konfeksiyon ve ayakkabı üretiminde Arnavutluk' taki işletmeler ile ortak üretimde bulunabilirler.

Türkiye açısından önemli sayılabilecek bir diğer konu ise liman yapımı ve işletilmesidir. Arnavutluk, sahip olduğu kıyı potansiyeli nedeniyle denizyolu ile taşımacılığa son derece müsaittir. Balkan ülkelerinin ihraç ürünlerini sattıkları ülkelere ulaştırmada yaşadıkları sorunlar oldukça fazladır. O nedenle, Adriyatik kıyılarındaki limanlar zamanla büyük önem kazanacaktır. Türkiye Cumhuriyeti ile Arnavutluk Devleti arasında bu konuda ortak çalışmalar yapılabilir ve Türk firmaları Arnavutluk' ta yap-işlet-devret yöntemi ile limanların kapasitesinin artırılması ve modernize edilmesi işlerini üstlenebilirlerse, Türkiye Balkanlardaki ticarete önemli bir rol üstlenebilecektir.

2. Azerbaycan

Azerbaycan' ın nüfusu 8.116.110 kişidir. İhracatında İtalya %57 ile ilk sırada iken onu İsrail %7,2, Gürcistan %4,5 ve Rusya %3,4 ile izlemektedir. İthalatında ise A.B.D. %16,1, Rusya %10,7, Türkiye %10,4 ve Kazakistan %7,0 ile ilk sıraları oluşturmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar geçen yıl 843 milyon dolardır. Gelir vergisinde üst oran %35, kurumlar vergisinde ise %27' dir. Bankacılık sistemi son derece zayıftır. Bu ülkede iş yapmak isteyenler açısından mevzuat son derece karmaşıktır. İş yapabilmenin temel yolu ise ilgili birimlere dağıtılacak rüşvete bağlıdır.

Azerbaycan, Türkiye ile olan ticari ilişkilerinin geliştirilebilmesi açısından en avantajlı ülkelerden biridir. Konuşulan dil ve soy bağı nedeniyle Azerbaycan' da iş yapmak isteyen Türk yatırımcılar ve tüccarlar, rakiplerine oranla daha hızlı hareket edebilmektedirler. Her şeye rağmen Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan' da yatırım yapmak ve bu ülkede ticari faaliyette bulunmak isteyen Türk firmalarına, Azerbaycan devleti nezdinde bir takım garantiler elde ederek destek olmak durumundadır.

3. Belarus

Yaklaşık 10 milyon nüfusu ve 20 milyar dolarlık dış ticaret hacmiyle Türkiye açısından son derece cazip ülkelere biri olan Belarus' un gayri safi yurtiçi hasılası 15 milyar dolardır. Dış ticaretinde en önemli payı Rusya, Almanya, Ukrayna ve Polonya almaktadır. İthalatında yiyecek maddeleri önemli bir yer tutmaktadır. Gelir ve kurumlar vergilerinin üst oranı %30' dur. Geçtiğimiz yıla ait doğrudan yabancı yatırımların tutarı 100 milyon dolar düzeyindedir.

4. Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Makedonya

Bosna-Hersek' in nüfusu yaklaşık olarak 4.100.000 kişidir. Doğrudan yabancı yatırımlar 150 milyon dolara yaklaşmıştır. Dış ticareti daha çok İtalya, Hırvatistan, Avusturya, Slovenya ve Almanya ile. Gelir vergisinde üst oran %25' ten %5' e düşürülmüştür. Kurumlar vergisinde ise %30' dur. Yıllık enflasyon %1,5' un altına inmiştir.

Hırvatistan' ın nüfusu 4.400.000 kişidir. Doğrudan yabancı yatırımlar 4,6 milyar dolar düzeyindedir. Dış ticaretinde Almanya oldukça önemli bir yer tutarken diğer ülkeler Avusturya, İtalya, Slovenya ve Bosna-Hersek' tir. Gelir vergisinde üst oran %35, kurumlar vergisi ise %20' dir. Yıllık enflasyon %3,16' dır.

Makedonya' nın nüfusu yaklaşık olarak 2.100.000 kişidir. Dış ticaretinde ilk sırayı alan ülkeler Sırbistan-Karadağ, Yunanistan, Almanya ve İtalya' dır. Doğrudan yabancı yatırımlar 475 milyon dolardır. En üst gelir vergisi %18 ve kurumlar vergisi %15' tir. Yıllık enflasyon %3,29' dur.

5. Bulgaristan ve Romanya

Bulgaristan 8 milyon ve Romanya 23 milyon nüfus ile toplam 31 milyon kişilik bir pazarı oluşturmaktadır. Bu ülkelerin dış ticaretlerinde Rusya, Almanya, İtalya, Yunanistan, Fransa ve Türkiye ilk sıraları almaktadır. Geçtiğimiz yıl yapılan doğrudan yabancı yatırımlar Bulgaristan' da 610 milyon dolar, Romanya' da ise 1 milyar dolar düzeyindedir. Almanya ve A.B.D. bu yatırımlarda en önemli payı alan ülkelerdir. Gelir vergisinde üst oran Bulgaristan' da %29 ve Romanya' da %40; kurumlar vergisinde ise Bulgaristan' da %38, Romanya' da %25' tir. Bulgaristan' da yıllık enflasyon %11,33 ve Romanya' da %29,08' dir.

Bulgaristan ve Romanya' da enerji ve işgücü maliyetlerinin çok düşük olması bu ülkeleri yabancı yatırımcılar açısından son derece cazip kılmaktadır. Ayrıca, Tuna nehri ve Karadeniz kıyılarında oluşturulan sanayi bölgelerinde ve serbest bölgelerde 5 yıl boyunca gelir ve kurumlar vergisi istisnası uygulamaları da önemli bir teşvik faktörüdür. Bulgaristan ve Romanya' daki verimli tarım alanlarının iyi değerlendirilebilmesi halinde bu ülkelerde gıda sektörünün çok hızlı bir gelişim göstereceğine dikkat edilmeli, orta ve uzun vadeli yatırım stratejilerinde Türk yatırımcılar bu hususu muhakkak göz önünde bulundurmalarıdır.

Bu ülkelerle yapılabilecek bir diğer işbirliği ise turizm ve inşaat sektörüne yönelik olacaktır. Avrupa Birliği sürecinde alt yapı yatırımları ve kentsel yapılaşmaya yönelik önemli yatırımları gerçekleştirmek zorunda olan bu

ülkelerde Türk müteahhitleri açısından önemli bir Pazar bulunmaktadır. Ancak, bu tür ülkelerde büyük alt yapı yatırımlarının ihale edilmeleri ve işlerin dağıtılması aşamalarında hükümetler arası pazarlıklar son derece belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye Cumhuriyeti devleti bu hususu dikkate almak ve gerekli girişimleri ve koordinasyonu dış işleri ve başbakanlık nezdinde muhakkak sağlamalıdır.

Turizm yatırımcıları açısından Karadeniz kıyıları son derece cazip olanaklar sunmaktadır. Bu kıyılardaki yeni turizm yatırımları, Türk turizmcileri tarafından iyi değerlendirilmelidir. Gerek turistik tesis işletenler ve gerekse seyahat acenteleri açısından her iki ülkede ciddi bir potansiyel mevcuttur.

6. Gürcistan ve Ermenistan

Gürcistan'ın nüfusu 5.300.000 kişidir. Dış ticaretinde en önemli payı Türkiye ve Rusya almaktadır. Ayrıca, Almanya, A.B.D. ve Azerbaycan da dış ticaretindeki diğer önemli ülkelerdir. Doğrudan yabancı yatırımların miktarı geçtiğimiz yıl itibariyle 143 milyon dolardır. En üst dilimden gelir ve kurumlar vergisi oranları %20' dir. Yıllık enflasyon %9,36' dır.

Ermenistan'ın nüfusu 3.809.230, gayri safi yurtiçi hasılası ise 4,1 milyar dolardır. En önemli ithal kalemleri doğal gaz, petrol ve yiyecek maddeleridir. İhracatında ise elmas ve bakır ilk sırada yer almaktadır. Dış ticaretinde Rusya, İngiltere, A.B.D., İsrail ve İran ilk sıraları paylaşmaktadır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları geçen yıl 115 milyon dolar seviyesindedir. Gelir ve kurumlar vergisinde üst oran %20' dir. Ermenistan' da geçtiğimiz yıllarda yaşanan bankacılık sektöründeki krizlerin etkisi yavaş yavaş ortadan kalkmıştır. Bankacılık sistemi daha rasyonel bir yapıya bürünmüştür.

Ermenistan ile ticaretin geliştirilebilmesi için Dağlık Karabağ sorununun bir an önce çözülmesi gerekmektedir. Türkiye ve Azerbaycan, komşuları olan Ermenistan ile ticari ilişkilerini bir türlü rayına koyamazken A.B.D., İngiltere, Rusya ve İran Ermenistan ile olan ticaretlerini hızla geliştirmektedirler.

7. Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan

Kazakistan'ın nüfusu yaklaşık 14 milyon kişidir. Dış ticaretinde en önemli payı Rusya, Almanya, İtalya ve A.B.D. almaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların miktarı 2,5 milyar dolardır. En üst gelir ve kurumlar vergisi oranları %30' dur. Yıllık enflasyon %7,91' dir.

Özbekistan'ın nüfusu yaklaşık 25.100.000 kişidir. Dış ticaretinde Rusya, Türkiye, Almanya, Türkmenistan ve İtalya önde gelmektedir. Üst gelir vergisi oranı %32, kurumlar vergisi ise %20' dir. Yıllık enflasyon %42,77' dir.

Türkmenistan'ın nüfusu 5.435.000 kişidir. Dış ticaretinde Rusya, Ukrayna, Azerbaycan ve Almanya ilk sıraları almaktadır. Üst gelir vergisi oranı %12, kurumlar vergisi oranı ise %25' tir. Yıllık enflasyon ise %17,32' dir.

8. Moldova ve Ukrayna

Moldova'ın nüfusu yaklaşık olarak 4.300.000' dir. Dış ticaretinde en önemli pay Rusya, Ukrayna, İtalya, Almanya ve Romanya' nındır. Doğrudan yabancı yatırımlar 135 milyon dolardır. Gelir ve kurumlar vergisinde üst oran %25' tir. Yıllık enflasyon ise %18,13' tür.

Ukrayna'ın nüfusu yaklaşık olarak 49.100.000 kişidir. Dış ticaretinde Rusya, Türkiye, Türkmenistan, Almanya, Polonya, Çin, İtalya gibi ülkeler ilk sıralarda yer almaktadır. Dış ticaret hacmi 60 milyar doları aşmıştır. Üst gelir vergisi oranı %40, kurumlar vergisi oranı %30' dur. Yıllık enflasyon %7,52' dir.

9. Rusya

Rusya'ın nüfusu yaklaşık olarak 145 milyon kişidir. Dış ticaretinde Almanya, İtalya, A.B.D., Çin ve Belarus ilk sıraları almaktadır. Dış ticaret hacmi 200 milyar doları aşmıştır. Son yıllarda Rusya' dan az da olsa sermaye kaçıışı olmaktadır. Üst gelir vergisi oranı %13, kurumlar vergisi oranı ise %24' tür. Yıllık enflasyon yaklaşık %20' lerde seyretmektedir.

Rusya ile Türkiye arasında ekonomik ve ticari ilişkiler gitgide güçlenmektedir. Sanayi devriminden bu yana sahip olduğu teknoloji alt yapısını 1990' lardan sonra yenilemeye başlayan Rusya, kısa zamanda önemli mesafeler kat etmiştir. Temel tüketim maddeleri ithalatı Türkiye açısından büyük önem arz etmektedir. Konfeksiyon, ayakkabı, ev tekstili, mobilya ve benzeri ihraç kalemlerinin yanı sıra çeşitli gıda ürünlerinin de son yıllarda Rusya' ya ihraç edildiği görülmektedir.

Genel Değerlendirme ve Öneriler

Bir insan topluluğunun zengin olabilmesinin iki yolu vardır. Ya kendilerinden daha müreffeh ve zengin olan komşularının üzerine saldırarak onların refahlarına ortak olurlar ya da karşılıklı ticaret yaparak refahı paylaşırlar. Birbirine komşu olan ülkelerin birbirleri ile ticaret yapmaları, birbirleri ile savaşmalarını uzunca bir süre önler. Ticaret

kültürü uzlaşa kültürüdür. Bir fiyat üzerinde uzlaşabilen iki tüccar, aslında sadece bir malın fiyatı üzerinde değil pek çok konuda birbirleri ile uzlaşmış olurlar. Çünkü, birbirlerine olan tahammül sınırlarının genişliği onların ticaretlerinin devamlılığının garantisi olacak, böylece her ikisi de zenginleşecektir. O nedenle birbirlerine zarar vermeleri her ikisinin de menfaatine olmayacaktır.

Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin pek çoğu kendi aralarında yaşadıkları küçük sorunlar nedeniyle ticari ve ekonomik ilişkilerini tam anlamıyla oturtamamaktadırlar. Örneğin Kırgızistan ile Özbekistan, Ermenistan ile Azerbaycan, Rusya ile Moldova gibi ülkeler birbirleri ile toprak anlaşmazlıkları yaşarken; Afganistan, Arnavutluk, Gürcistan, Ukrayna, Sırbistan-Karadağ, Makedonya ve Tacikistan gibi ülkelerde de iç karışıklıklar nedeniyle ekonomik istikrar bir türlü sağlanamamaktadır. Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Türkmenistan gibi ülkelerde ise yönetim daha çok belli aile ya da ailelerin elinde toplanmıştır. Dolayısıyla, demokrasi ve insan hakları, ekonomik hak ve özgürlükler gibi konularda zaman zaman sıkıntılar yaşanmaktadır.

Bu ülkelerin pek çoğu kendi ekonomilerini piyasa ekonomisine uyumlaştırmaya Türkiye' den sonra başlamıştır. Dolayısıyla, Türkiye' nin gerisindedirler. Yine bu ülkelerin pek çoğunda yaklaşık 80 yıla yakın bir süre hüküm süren sosyalist diktatörlükler, bireylerin piyasa ekonomisine ve piyasa ekonomisinin kurumlarına yabancılaşmalarına neden olmuştur. Bu tür ülkelerin bireylerinde kâr ve teşebbüs kavramlarının yeterince gelişemediği, buraları ziyaret eden bir çok kişi tarafından rahatlıkla gözlemlenebilmektedir. Dolayısıyla bu ülkelerde piyasa ahlakı ve piyasa kültürü henüz otunlaşmamıştır.

Bir diğer husus ise Çin ile ilgilidir. Çin, yaklaşık 1,3 milyarlık nüfusu ile önemli bir pazardır. Ancak, bu pazarın kısa dönemde bir tüketim pazarı olabilmesi güçtür. Nüfusunun önemli bir kısmı ateist olan Çin' de bireylerin tüketim kalıpları son derece ilkelidir. Lüks tüketim eğilimi ve tasarruf bilinci gelişmemiştir. Bireyler günlük yaşamakta ve günlük tüketmektedirler. Batı' daki Protestan ya da Orta Doğu' daki İslâm kültürünün tasarruf ve ticarete yönelik öğütlerini esas alan bir sosyal ahlakın bulunmaması Çin' in önündeki en büyük engellerden biridir. Buna karşın, tarım kesiminde çalışan ve aylık 8,5 dolarlık asgari ücretten sanayi kesiminde çalışmaya razı en az 1 milyar gizli işsiz bulunması, Çin' i emek-yoğun sektörlerin gözdesi haline getirmiştir. Bu bakımdan Türk müteşebbisi, üretim maliyetlerini düşürecek şekilde emek-yoğun yatırımlarını Çin pazarına kaydırabilir. Hiç şüphesiz bu tür bir kaçış, kısa dönemde Türkiye' de işsizliğin artmasına neden olacaktır. Türk firmalarının lehine olan bu husus orta ve uzun dönemde ülke ekonomisinin de lehine sonuçlar verecek, Türkiye' de teknoloji-yoğun yatırımlara yönelecek firmaların sermaye birikimine katkıda bulunacaktır.

Bu pazarların demografik analizi yapıldığında, nüfusun önemli bir kısmını (neredeyse %60' ını) bayanların oluşturduğu genç bir nüfus göze çarpmaktadır. Bu kitlenin hedef kitle olarak benimsenmesi ve ileriye dönük olarak bu kitlenin gereksinimlerine yönelik üretim yapılması Türk firmaları açısından son derece önemlidir. Özellikle bayan tüketicilerin taleplerine yönelik olarak hazır giyim, ayakkabı, kozmetik ürünleri üzerinde durulmalı, bu ürünlere yönelik yeni markalar yaratılmalı, bu ürünlerin reklam ve tanıtımına ağırlık verilmelidir.

Türkiye' nin hem doğudan hem de batıdan kendisine doğru yaklaşan uluslar arası işbirliği ve bütünleşme hareketlerine karşı izleyeceği politikaların hem ekonomik hem de siyasi açıdan son derece iyi analiz edilmesi ve geleceğe yönelik olarak hassas dengelerin kurulmasında çok dikkatli olunması gerekmektedir. Ülkelerin siyasi gücü sahip oldukları askeri güçten ziyade kendi bireylerinin ekonomik güçlerine bağlı olarak artmaktadır. Kuzeydoğu komşumuz olan ve son derece zor ekonomik koşullarda bulunan Ermenistan, askeri açıdan da Türkiye ile mukayese edilemeyecek kadar zayıf bir ülke iken, yurtdışındaki zengin Ermeni diasporası sayesinde pek çok ülkenin parlamentosunda sözde "Ermeni Soykırımı" tasarıları görüşülmekte, hatta bazılarında kabul bile edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye, önüne gelen uluslar arası bütünleşme ya da işbirliği hareketlerine karşı bireysel refahı esas alan bir anlayış ile masaya oturmadığı sürece bu tür ilişkilerden başarılı sonuçlar elde edilmesi şansı zayıf olacaktır.

Avrupa Birliği ile 1970' lerin ikinci yarısında tam üyelik görüşmeleri başlatılabileseydi Türkiye 1981 yılından bu yana Birliğin üyesi olacaktı. O dönemlerdeki başarısız yönetimlerin bugüne bıraktığı miras, Bulgaristan ve Romanya' nın ardında bekletilmekten ibarettir. Hatta, eski Yugoslavya coğrafyasındaki devletler ve Ukrayna' nın da üyelik talebinde bulunacakları düşünülürse, Türkiye daha uzun yıllar bekletilecek gibi görünmektedir. Buna karşın Shanghai Altılısı' nın geleceğe yönelik olarak önemli bir güç haline gelmekte olduğu apaçık ortadadır. Shanghai Altılısı, Avrupa Birliği, Balkanlar, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ile ilişkilerini güçlendirebilmek için Türkiye gibi bir ülkeye gereksinim duymaktadır. Üstelik bu örgütün içindeki coğrafyada önemli bir Türk nüfus mevcuttur. Çin Halk Cumhuriyeti' nin yumuşak karnı olarak bilinen Doğu Türkistan ya da Uygur Özerk Bölgesi' nden itibaren Edirne' ye kadar yayılan coğrafyada yaklaşık 400 milyon soydaşımız yaşamaktadır. Türkiye, kendisi açısından da son derece önemli bir pazar olan bu coğrafyaya tek başına hükmedebilecek kadar güçlü bir konumda değildir. Üstelik, Hindistan, Pakistan ve İran' ın bu oluşuma katılmaları halinde gelecekte Türkiye' nin Shanghai Örgütü içinde pek bir önemi kalmayabilir. Dolayısıyla Türkiye, bugün için bu coğrafyada hızla gelişen böyle bir hareketin içinde yer alırsa, gelecekte bu bölgeye ait pek çok konuda söz sahibi olabilecektir.